

Криза жанра

Популарна тема у јавности по имену „криза Запада“ може се у целости посматрати као криза жанра Вестерна у класичној холивудској продукцији. Вестерн је значајно допринео формирању репутације Холивуда као фабрике манихејског хладноратовског (и)морализма, а скоро да се потпуно без сумње може рећи да је митологија „Дивљега Запада“, хтеле се упеглане и политички коректне западне дипломате са тиме суочити, или не, на суштински начин обликовала постхладноратовску јавност.

О којима чарима жанра је реч? Вестерн нам по дефиницији нуди црно-белу слику стварности. У њему се „добри момци“ разликују од „лоших момака“ на први поглед, публика уопште не мора да има икаквих моралних дилема када се приклања једној од страна у филму. А када су карте подељене, зна се и коме шта следује – негативцима метак у чело, а протагонистима „одлазак у сумрак са спасеном фармеровом ћерком у седлу“. Бруталност и немилосрдност протагониста раних вестерна према својим непријатељима веома брзо се проширила на друге филмске жанрове, одатле на политичку идеологију, а из ње, крајем Хладног рата, и у глобалну реалност. А највећа вредност жанра је била његова непревазиђена способност оправдавања „праведног насиља“, не презања ни од чега да би се остварио врховни циљ – „довођење закона на Запад“.

Грубо и упроштено гледано, ова митска борба „закон“ са „дивљином“ (νόμος против φύσις), имала је неколико етапа у историји самог вестерна, као и неколико запажених криза. Први негативци били су Индијанци, данас угледни и поштовани власници непроцењиво вредне земље ван законске јурисдикције САД, а у оно време хорде бесловесних дивљака чија је једина мотивација било уништавање свега што је цивилизовано и напредно. Реприза покоља староседелаца Америке на сребрним екранима изазвала је по завршетку „златног доба“ 50-их буру негодовања међу новим генерацијама холивудских „твораца америчке стварности“ (један од најпознатијих је био Марлон Брандо), што је довело до ревидирања жанра и превођења Индијанаца у „добре

момке“, уз низ „покајничких филмова“ о Индијанцима и обавезног индијанског најбољег друга протагонисте. Са једне стране, жеђ америчке публике за крвљу лако је премештена у друге жанрове (на располагању су увек били мање контроверзни „други“, као што су Нацисти, Совјети или Ванземаљци), док се вестерн преместио у домен револверашких обрачуна између „белих“ и „црних шешира“, усамљеног шерифа који је „закон с ове стране реке“, и зликовца, бандита и одметника, који одбија да се повинује успостављању новог законског поретка, и који настоји да га уништи, а „дивљи“ Запад врати свом изворном „природном стању“, у коме је човек човеку вук.

Проблем је, међутим, настао у томе што је нимало контроверзно поистовећивање „добрих момака“ у вестернима са државом САД и њеном империјалном политиком, као и све репресивнијим мерама и отуђености од сопственог народа, почело да осваја широке симпатије према брадатим и одрпаним одметницима, са којима су се милиони потлачених, унижених и презрених широм планете идентификовали далеко лакше, него са упегланим, налицканим и извештаченим шерифима-морализаторима. Симпатије према одметницима одједном су бациле ново светло на „неумољивост“ америчке правде, а изванредна традиција италијанских „шпагети вестерна“, представљајући истовремено уметнички врхунац жанра, истовремено је била горка критика „револверашке правде“, „судија за вешање“, „коњице која стиже у последњи час“, као и инхерентног насиља, неморалности и свеprisутних расизма и искључивости у америчком друштву и систему вредности. Негативци су све чешће постајали корумпирани политичари, грамзиве корпорације друга „друштвена елита“, док је „обичан свет“ био препуштен, или кроткој покорности „новом поретку ствари“, или одметништву и „отвореној прерији“ као „последњој граници“ америчке слободе.

Нови Дивљи Запад

Колико је „Дивљи Запад“ као жанр губио своју моралну убедљивост и полако тонуо у маниризам, предвидљивост и културолошки подсмех, толико је политика и реалност „Цивилизованог Запада“, тог некадашњег светионика правде, слободе и просперитета, попримала све безобзирније, агресивније и дивљачкије мере. Последњом ревитализацијом жанра Вестерна свакако се може посматрати стварна политика запада у Хладноратовском периоду, унутар које су добили прилике да уз помоћ нових медија ревитализују офуцане жанровске мотиве вестерна у стварности, са ништа мање крволочности и манихејске безобзирности према „другом“. „Стварност“ (*realitas*) је потонула у измаглицу релативизације; појавио се њен сурогат – „ријалити“ (*reality*).

Изиравање глобалног шерифа и бескрајно самозадовољство глобалних бораца за демократију и безмало фашистичка стигматизација свих „непријатеља“ као дивљака и варвара (тј. „Индијанаца“) или „бегунаца од правде“ („одметника“) опште је место критике идеолошког дискурса западних медија током деведесетих и двехиљадитих. При томе је нарочито скретана пажња на чисто орвеловску потребу за „персонализацијом“ безименог и самопотврђујућег непријатеља у лику различитих „непријатеља човечанства“, попут Садама Хусеина, Осаме бин Ладена и неизбежног Слободана Милошевића, у „другом ешалону“ свакако и Радована Караџића и Ратка Младића, док је последњи у низу великих негативаца овог трагичног манихејског театра либијски вођа Муамер Гадафи. Баш као Орвелов провербијални Емануел Голдштајн, они су су медијски стигматизовани и изопачени до потпуног губитка своје човечности, све док најобичнији поглед на њих („црни шешир“) не изазива мржњу и гнушање у сваком добронамерном грађанину пристојног васпитања и доброг укуса. Ритуализованим и мантричким блаћењем ових људи и њихових „следбеника“, „симпатизера“ и „јатака“ Западно Друштво се самопотврђује у својој правичности и цивилизованости, а његовим лојалним грађанима (тј. средњем слоју – Орвеловим „члановима спољашње Партије“) даје се препознатљива мета за каналисање мржње и незадовољства.

Наравно, подразумева се да су мере борбе против оваквих непријатеља целог човечанства (каже се „злочинаца против човечности“) немилосрдне и окрутне. Практично све облике борбе против оваквих непријатеља, и све размере решености Запада да им „уђе у крај“ могли смо видети током претходних месец дана. Ових дана је ухапшен српски генерал Ратко Младић, чије је изручење Међународном кривичном трибуналу за бившу Југославију, без трунке премишљања, постигнуто држањем целе економије Србије као таоца. Ухапсили су га припадници сопственог народа и државе чији је грађанин био, и уз славље и параду најавили његово изручење западним „судијама за вешање“. Пре тога, америчке специјалне снаге, према сопственом признању, ликвидирале су међународног терористу Осаму бин Ладена, заједно са неколико чланова породице, на територији туђе земље, без примисли о „поштену суђењу“ („бесни пси се убијају“), да би након његове смрти уследио низ крајње бизарних и крволочних славља широм цивилизованих западних земаља. Најзад, свакако најстрашнији пример представљају покушаји да се убије вођа либијске револуције Муамер Гадафи, тако што се бесомучно и из дана у дан све интензивније разарају њему лојални градови у Либији. Убиство Гадафијевог сина-студента и троје унучића (најстарији је имао три године, а најмлађа свега четири месеца) у покушају да се „змији одсече глава“ са десет хиљада метара, пропраћено је у западним медијима и међу државним званичницима са језивом хладнокрвношћу, слегањем раменима и циничним опаскама типа „шта ће бебе на легитимној војној мети“. У случају Гадафија, а и иначе, тактика ових глобалних имплементатора новог светског поретка неодољиво подсећа на терористичке методе Џокера и хваљеног Нолановог „Мрачног витеза“ – у немогућности да се убије свој архинепријатељ, убијаће се насумце, а свако ново убиство приписаће ономе, ко одбија да се повинује „новим правилима игре“. Проблем, је наравно, у томе што су у питању методе једног од најнедвосмисленијих (и најпрепознатљивијих) негативаца у историји Холивуда, и није ни најмање згодно што се оне препознају управо у деловању

„добрих момака“, „белих шешира“ и „коњице која стиже у последњи час“. А то нас враћа натраг у домен презреног и проказаног жанра вестерна.

Нови моралитет за нову глобалну јавност

Холивуд и стварност су за последњих двадесет година заменили места на скоро невероватан начин – док је некада Холивуд представљао „царство бескрајних могућности“ и стриповску, црно-белу карикатуру бескрајно сложеније стварности, данас је стварност та у којој су „чуда могућа“, док Фабрика снова посрће под баластом све сложеније (и све више ограничавајуће) моралности. Док каубој-протагониста више не може да добије симпатије јавности ако је „потегав први“ – макар његов противник и носио црни шешир, државе имају пуно право да покрену ратну кампању против државе која (још) ничим није угрозила њихову безбедност (тзв. „превентивни рат“). Док праведни полицајац на сребрном екрану више не сме да „пресуди битанги“ из свог „магнума 44“, тим специјалаца спреман је да смести метак у чело „злочинцу“ чим га угледа, на опште одушевљење глобалне публике. Док „добри момци“ у биоскопу морају обавезно да дигну руке у ваздух чим је један невини живот угрожен, једна војна алијанса може насумично да дигне у ваздух читав блок у густо насељеном граду у нади да ће њихов непријатељ имати више самилости према свом народу, него што је имају они.

Кога онда изненађују симпатије које мислећа јавност, или онај део јавности који је изопштен и за кога нема места у удобном, ушушканом и привилегованом свету западне елите, одједном развија симпатије према тим и таквим „зликовцима“? Као што у једном тренутку међу децом више нико у игри није хтео да буде „каубој“, већ сви „Индијанци“, као што су Џеси Џемс, Буч Кесиди и Били Кид одједном постали примамљивији „хероји“ од Вила Крокета, Буфало Била и генерала Кастера, као што су пљачкаши возова уступили место негативаца железничким компанијама, тако је и мислећа глобална јавност, одгојена на „старом, добром Холивуду“ одједном пронашла у себи неочекиване симпатије према трагичном лику Садама Хусеина на вешалима, према брилијантно-суманутом двоструком идентитету Радована Караџића, као што је у глас повикала да „нешто није у реду“ са смакнутим Терористе бр. 1, чији трагични крај неупоредиво више личи на смрт бандита кога су издала његова сабраћа, него суочавање са правдом једног непријатеља цивилизације. Ово су, уосталом, стални мотиви у уметности и јавној делатности Емира Кустурице (познатом по свом мрзо-љубавном односу са Холивудом), а то су такође и разлози због којих се велики број грађана Србије (и света) све чешће приклања „одметницима“, „опадницима“ и „бегунцима од правде“, него осионом и до сржи неправедном „закону с ове стране Атлантика“. И то је далеко од суштински фашистичке максиме о „непријатељу мога непријатеља“ – систем вредности који је Запад наметнуо свету кроз глобалну културу, да би од њега сам почео да одступа, обезбедио је „алтернативној“ и „побуњеничкој настројеној“ светској јавности и

квантитативни и квалитативни основ за развијање симпатија и разумевања за прогоњене „диктаторе“, „зликовце“ и „злочинце“ против једног ексклузивног дела човечанства. А српски народ је специфичан по томе, што у свету нико није био толико привржен американизованој глобалној култури и систему вредности, а да истовремено буде страшније стигматизован и одбачен од стране те исте културе и система. Стога обичан народ Србије „види мало даље“, „негодует мало гласније“, и односи се са далеко више неповерења, презира и подсмеха према „глобалним институцијама правде“ и њиховим наоружаним „имплементаторима“.

При томе, ово је далеко од једне пуке културолошке расправе о будућности филмског жанра и утицаја америчке филмске индустрије на глобалну стварност. Ово је *централно питање*

глобалне стварности. На светској политичкој сцени тренутно нема ниједног питања које је акутније, важније и критичније од империјалне агресије на Либију. Нема ниједне теме која је важнија од демистификације Гадафија као „зликовца“, а Камерона, Саркозија, Берлусконија и друштва као „оних, чије име значи правда“. Нема политичког циља који је племенитији, од инсистирања на разградњи глобалне машинерије рата и репресије, и њених сателитских „међународних“ афирматора и легализатора, нити има политичке борбе која је смисленија од спречавања оне врсте узурпације правде, права и закона, какве смо већ видели у Републици Српској и Србији, односно у Авганистану и Ираку, а које сада гледамо (све више обарајући поглед) у Либији. Нема недвосмисленијег начина да се спасавају невине жртве, нити критикује глобална неправда. А ако онај културни образац који је омогућио да се овај накарадни систем узурпације човечности саме успостави, сада може да га разгради и деконструише, утолико боље. Јер често је средство које некоме даје моћ истовремено и узрок његовог пада.